

között él, amelyek mellett a szülő a gyermeket általában a keresete fokozására nem tudja felhasználni. A városi gyermek tehát a szülő szempontjából nem keresőtárs, hanem ellenkezőleg éppen a szülő keresetét fogyasztja. Ennek megfelelően a városi lakosságnál általános rendszer a születéskorlátozás, és minél nagyobb valamely város, ott a nötlenség, a gyermektelen házasság és az egyke annál fokozottabb mértékben üti fel a fejét. A falusi lakosság tekintetében azonban a helyzet egészen más, amennyiben itt a népesség oly módon oszlik meg, hogy egyik részénél a gyermek keresőtársként, a másikonál fogyasztótársként jelentkezik, s így egyik részénél bő gyermekáldást, a másikonál katasztrofális születéskorlátozást látunk.

Kovács Alajos, Thirring Lajos és más szerzők munkáiból tényként megállapítható, hogy az összes foglalkozási ágak, de a szorosan vett földműves kategóriák között is a gazdasági cselédek és a mezőgazdasági munkások, szóval a földnélküli földművesek családjai a legtermékenyebbek. A mezőgazdasági munkásrétegnek a munkaerején kívül egyebe nincsen és létfenntartásának egyetlen eszköze a munka. Az alacsony munkabérek miatt azonban a családfő keresete távolról sem elegendő a család eltartására, a munkában a feleségnek és a gyermekeknek is részt kell vennie. Annál jobban él a család, minél többen hordják haza a családi tűzhelyhez a munkabért. A gyermekek már ökölnyi korban baromfi-pásztorok, majd mind több és több részt vesznek a munkában és megnősülésükig, illetve férjhezmenetelükig a családi közösség részére keresnek. A szegődményes gazdasági cselédeknél a béren felül a saját haszon- élvezetre kapott földrész megműveléséhez is feltétlenül népes család, sok munkáskéz szükséges, mert enélkül a gazdasági cselédnek a földbirtokos részére vállalt köteles munkát, vagy a haszonélvezetre kapott föld megművelését kellene elhanyagolnia. Emellett közismert, hogy a gyermekek a nincstelen falusi szülők részére életbiztosítást is jelentenek, mert azok felnövekedve, a szülőket, munkaképtelen öregségük idején eltartják. Mindebből kétségtelenül megállapítható, hogy a felsorolt nincstelen földműves néprétegeknél a gyermek kívánatos és szükséges keresőtársként jelentkezik.

KOVÁCS ALAJOS

Magyarország népe és népesedésének kérdése

Budapest, 1941, Magyar Statisztikai Társaság. 40–43.

Kovács Alajos (Gyöngyöspüspöki, 1877. január 6. – Budapest, 1963. április 14.) jogász, statisztikus, demográfus. Egerben érettségizett a ciszterciánknál, majd a Budapesti Tudományegyetem jogi diplomát. 1898-ban a Központi Statisztikai Hivatalnál helyezkedett el. Részt vett az 1900-as és az 1910-es népszámlálás lebonyolításában. Jelen volt az I. világháborút lezáró béketárgyalásokon, mint a magyra küldöttség szakértője. Ő irányította az 1920-as népszámlálást. 1923-ban Genfben, a Népszövetség

egészségügyi szekciójánál folytatott tanulmányokat. 1924-ben kinevezték, a Statisztikai Hivatal aligazgatójának, majd néhány hónappal később helyettes államtitkári rangban a Hivatal igazgatója lett. A KSH vezetését 1936-os nyugállományba vonulásáig látta el. Tudományos tevékenysége elismeréseként már 1920-ban az MTA levelező tagjává választották. 1926-ban a szegedi Ferenc József Tudományegyetem tiszteletberi doktorává avatta. A következő években a Magyar Statisztikai Társaság elnökének, az Országos Statisztikai Tanács másodelnökének, a Magyar-Német Társaság társelnökének posztját töltötte be. 1930-ban kitüntették a Corvin-koszorúval, 1936-ban államtitkári címet kapott. Az Imrédy-kormány időszakában statisztikus szakértőként közreműködött a bécsi döntés szakmai megalapozásában, valamint a zsidótörvény előkészítésében. A nemzeti kérdésben vallott álláspontja az asszimilációt, a némagyarosítást szolgálta. Jobboldali politika megnyilatkozásai miatt 1948-ban megfosztották minden címétől, MTA tagságától, és teljes vagyonek Kobzás mellett 5 év börtönre ítélték, amit később 2 évre mérsékeltek.

A Magyarország népe és népesedésének kérdése című munka a trianoni Magyarországon bekövetkezett népességváltozásokat elemzi, elsősorban nemzetiségi szempontból, vagyis a magyarság döntő többségbe kerülésének okait, és az ebből eredő következményeket.

A magyar statisztika a nemzetiségi számának megállapítására 1880 óta következetesen az anyanyelvet használja, mint a nemzetiség legfőbb ismertetőjelét. Kétségtelen, hogy az anyanyelv nem mindenben fedi a nemzetiség fogalmát, de minthogy az anyanyelv meghatározása bizonyos szubjektív elemet is visz a fogalomba – „az a nyelv, amelyet magáénak vall, és a legjobban és legszívesebben beszél” – mindenesetre igen közel áll a nemzetiség fogalmához. Némi kétség csak a több nyelvet beszélőknél merülhet fel, ezek azonban a statisztika tanúsága szerint a lakosságnak trianoni területen kb. csak 18%-át teszik.

A történeti Magyarországon (Horvát-Szlavónország nélkül) a világháború előtti utolsó magyar népszámlálás szerint a népességnek 54,5% vallotta magát magyar anyanyelvűnek, a magyarság után legszámosabban voltak a románok, 16,1%, azután a tótok 10,7, a németek 10,4%-kal. A rutének és a szerben arányszáma már csak egyaránt 2,5% volt, a horvátoké pedig 1,1%, a többi 2,2% a még kisebb nemzetiségek (vendek, bunyevácok, cigányok stb.) között oszlott meg. A magyarság tehát számban jóval túlhaladta a többi nemzetiségek együttes számát, azon kívül a magyar nyelvnek az az előnye is megvolt, hogy azt a nem magyar nemzetiségeknek is 22,5%-a beszélte, az összes népességnek tehát közel 2/3 része (64,7%) tudott magyarul. Ez az arányszám a városok népességében és általában a kulturáltabb és gazdaságilag erősebb rétegekben, és emellett mindenütt a férfinepességben jóval magasabb volt, ami a gazdasági és társadalmi érintkezést igen megkönnyítette.

A trianoni országmegcsonkítás azzal, hogy a nemzetiségeknek legnagyobb részét elszakította Magyarországtól, habár azzal együtt a magyarságnak is kereken harmad-részét idegen uralom alá juttatta, mindenesetre megjavította a nemzetiségi viszonyokat,

amennyiben a megmaradt területrészen a magyarság arányát jelentékenyen felemelte, úgyhogy az 1930. évi népszámlálás a trianoni területen már 92,1% magyar anyanyelvűt talált. A németek arányszáma 5,5, a tótoké 1,2%-ra csökkent, a többi nemzetiség arányszáma pedig csak 0,1–0,3% körül mozgott. Legnagyobb számmal a németek maradtak a trianoni területen, számuk 1930-ban 478 630 volt, a tótoké pedig 104 819. Mindkét nemzetiség erősen megfogyott az utóbbi évtizedben részint az elcsatolt területekre való átköltözés, részint pedig főképp a városokban történt beolvadás folytán. A németek a Dunántúl északnyugati és délkeleti részén vannak nagyobb számmal, különösen Moson, Baranya és Tolna megyékben azután az Alföld déli részén, a megmaradt Bács-Bodrog megyében, végül a fővárosban és környékén. Számuk azonban éppen Budapesten csökken a legnagyobb mértékben. A tótok az ország északi részeiben, ahol a legközelebb lennének fajrokonaikhoz, csak kis számmal fordulnak elő, legnagyobb tömegük az Alföld délkeleti részében lakik, ahová a török kiűzése után, a 18. század folyamán települtek az északi vármegyékből. A többi jelentéktelen nemzetiség is területileg csak egészen kis részben függ össze elszakított fajrokonaikkal, nagyobb részük a magyarság etnikumában szétszórta él.

A magyarság a trianoni terület minden megyéjében abszolút többségben lakik, a legtöbb közigazgatási egységben aránya a 80-90%-ot meghaladja, még Baranya és Bács-Bodrog megyében is, ahol a németek legnagyobb számmal vannak (34,7, illetve 25,7%), eléri a 60,5%-ot, illetve a 66,4%-ot. Tolna megyében pedig, ahol 24,8% német van, a magyarság aránya 74,9%-ra emelkedett. A tótok az egyetlen Békés megyében laktak említésre méltó arányban, ahol 13%-ot tesznek.

Nagy erőssége a magyarságnak, hogy a kulturális és gazdasági élet gócpontjain, a városokban jóval erősebben van képviselve, mint a falvakban. A tj. városokban 94,8% a magyarság arányszáma, a megyei városokban még ennél is több, 95,8%. Ezzel szemben, a főképp mezőgazdasági jellegű falvakban 91,5%-os a magyarság, ugyanitt a németek aránya 6,9%, holott a városokban csak 2,8. A városok között egyetlen egy sincs, amelyben a magyarság aránya ne lenne több 50%-nál. Még Sopronban is, ahol a némettség a legerősebb (41,6%) valamennyi város között, 56,6% a magyarság aránya. Viszont a tótok Békéscsabán, ebben a közel 50 ezer lakosú városban már csak 38,3%-kal szerepelnek a magyarság 61%-ával szemben. Még a 10 ezer léleknél több lakossal bíró 59 község között is csak négy akad, ahol a magyarság aránya nem éri el az 50%-ot.

Kétségtelen, hogy a magyarság Magyarország trianoni területén olyan elhatározó többséggel bír, ami mellett a többi nemzetiség száma eltörpül, és minthogy a többi nemzetiség legnagyobb része a magyarság etnikumába van beékelve, falvai sok helyen körül vannak véve magyar falvak által, emellett népfelcsapások állandóan elfolyik a még erősebb magyar többségű városokba, nem lehet csodálni, hogy számuk azoknak az intézményeknek dacára, amelyeket a magyar államhatalom a nemzetiségeknek nyelvük megtartására biztosított, mégis fokozatosan csökkenőben van. Egy-egy községben alig mutatkozik változás a nemzetiségek hátrányára, a falvak lakossága azonban alig szaporodik, a városokba tóduló nemzetiségi fiatalság pedig, amely ott megtelepszik, legnagyobb részt elvesz saját fajtája számára. Ugyanaz a jelenség ez,

mint minden más államban, ahol az államalkotó fajnak túlnyomó többsége van, a nemzetiségek pedig szórványokban laknak, egyformán mutatkozik. Kivétel ez alól a szabály alól csak ott lehet, ahol az államalkotó fajtától különböző nemzetiségek, nemcsak nyelvileg különböznek a többségtől, de vallási, társadalmi és gazdasági korlátok is erősen elválasztják őket. Magyarországon ilyen korlátok nincsenek.

Vallás tekintetében pl. a nagyobb számban megmaradt nemzetiségek, mint a németek és a tótok, éppen úgy megoszlanak a katolicizmus és a protestáns felekezetek között, mint maga a magyarság. A magyarságnak 64,1%-a tartozik a római katolikus egyházhoz, 22,5%-a református, 5,2%-a evangélikus. A németek közül 82% római katolikus és 14,2% evangélikus. A tótok már túlnyomóan evangélikusok, 60,9%-ban, köztük a római katolikusok aránya csak 36,8%. A németek és a tótok tehát jóval nagyobb százaléka evangélikus, mint a magyaroknak, mindamellett a magyarság többsége az evangélikusok között még így is elhatározóan nagy (75,2%). A legnagyobb vallás, a római katolikusok soraiban 91,1% a magyarság aránya, a görög katolikusok között már felmegy 96,9%-ra, a reformátusok között pedig éppen 99,6%-ra. Még a magyarságtól legidegenebb görög keleti vallásúak közt is relatív többségben van a magyarság (39%), a többi 61% megoszlik a románok (32,7%), szerbek (15,8%), bolgárok és még apróbb nemzetiségek közt. Az izraelita vallásúaknak 97,4%-a vallotta a magyar anyanyelvet, 2,2%-a pedig a németet. A német anyanyelvű zsidók száma 1920-tól 1930-ig több mint 10 ezerrel megfogyott, részben ez is magyarázza a németek számának jelentékeny csökkenését.

OLAY FERENC

Kisebbségi népoktatás

Budapest, 1935, Magyar Nemzeti Szövetség. 12–16.

Olay Ferenc, nemes, dr. (Budapest, 1887. március 3. – Budapest, 1936. augusztus 7.) kultúrpolitikus, közíró. A Budapesti egyetem jog- és államtudományi karán végzett, 1910-ben államtudományból doktorált. Ezt követően a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium népiskolai ügyosztályán dolgozott. Részt vett az I. világháborúban, 1918-ban huszárfőhadnagyként szerelt le. Visszatért a VKM-be, ahol az elnöki majd a művelődéspolitikai ügyosztályon szolgált, 1923-tól miniszteri osztálytanácsosi besorolásban. 1935-től miniszteri tanácsosként az egyetemi és külföldi tudományos kapcsolatok ügyosztályának (IV.) vezetője volt. Közben, 1931-ben magántanári címet kapott a szegedi egyetemen. Tagja volt a Magyar Külügyi Társaság elnöki tanácsának, a Műemlékek Országos Bizottságának, illetve a Magyar Nemzeti Szövetség választmányának. Jelentős szakmai tevékenységet folytatott, a trianoni békeszerződés okozta kulturális károk feltárásában és közismertté tételében, az elcsatolt területek magyar